

Timothy Ryback, *Η Βιβλιοθήκη του Χίτλερ. Τα βιβλία που επηρέασαν τη ζωή του*, Πατάκη, Αθήνα 2011, 445 σελ.

«Πόσες προόδους κάνουμε. Στο Μεσαίωνα θα έκαigan εμένα· στις μέρες μας αρκούνται να καίνε τα βιβλία μου».

Σίγκμουντ Φρόντ

Λίγο μόλις καιρό έπειτα από την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία, ο Βάλτερ Μπένγιαμιν (Walter Benjamin) εγκαταλείπει εσπευσμένα τη Γερμανία προκειμένου να αποφύγει την πιθανή σύλληψή του από το ναζιστικό καθεστώς. Ο διαπρεπής γερμανοεβραϊός στοχαστής και ένας από τους κυριότερους εκπροσώπους της κριτικής θεωρίας του περασμένου αιώνα, αναγκάζεται να αποχωριστεί την αγαπημένη συλλογή βιβλίων του και, μαζί με τους συντρόφους του, επιχειρεί να διαφύγει στις ΗΠΑ μέσω Μασσαλίας. Η θλιβερή κατάληξη είναι, περισσότερο ή λιγότερο, γνωστή, με τον Μπένγιαμιν να συλλαμβάνεται από ισπανούς συνοριοφύλακες και τελικά να αυτοκτονεί με μια χούφτα χάπια μορφίνης. Για την πρώην φοιτήτριά του Χάννα Άρεντ, η τραγική πράξη του ήταν μάλλον ευεξήγητη καθώς αναλογιζόταν την υπαρξιακή σχέση του λαμπρού αυτού πνεύματος με τον κόσμο των λέξεων: «Πώς θα ζούσε χωρίς βιβλιοθήκη».

Για τον Μπένγιαμιν, τα βιβλία δεν αποτελούσαν αντικείμενο μόνο επαγγελματικής ενασχόλησης και μέσο βιοπορισμού, μορφή ψυχαγωγίας και πολύτιμο ψυχολογικό καταφύγιο σε δύσκολες προσωπικές στιγμές. Μία ιδιωτική συλλογή βιβλίων αποκαλύπτει έναν ιδιαίτερο

Αναγνώσματα ενός σκοτεινού μυαλού

Από τον ΔΗΜΗΤΡΗ ΣΚΑΛΚΟ

Διάβαζε ο Φύρερ τον ναζισμό; Κι αν ναι, τι; Νίτσε και Σοπενάουερ; Όχι βέβαια, ενδεικτικό μάλιστα είναι ότι τον δεύτερο τον έγραφε ανορθόγραφα. Περισσότερο φαίνεται ότι τον είχε επηρεάσει ο Φίχτε. Αλλά επειδή για τον Χίτλερ το διάβασμα ήταν εργαλείο, οι αναγνώσεις του συμπεριελάμβαναν βιβλία στα οποία μπορούσε να φαντασιώνεται ένα αυτοκρατορικό Βερολίνο, μια υπερούσια φυλή, έναν κόσμο αλκής κατασκευασμένο από την ευγονική. Στα αγαπημένα βιβλία του συμπεριλαμβάνονται τα (ψευδεπίγραφα, πλην απείρως επιδραστικά σε αναγνώστες με ακατέργαστη σκέψη) Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών... [TB]

συναισθηματικό δεσμό ανάμεσα στις τυπωμένες σελίδες και τον ιδιοκτήτη τους. Οι ιδιαίτερες περιστάσεις της απόκτησης των βιβλίων και οι τρόποι μεταχείρισής τους προσδίδουν σε μια βιβλιοθήκη μια σημασία που εκτείνεται πέραν της απλής συλλογής και, στην πραγματικότητα, αποτελούν ουσιαστικό στοιχείο της προσωπικής βιογραφίας του βιβλιοφίλου. Αποκαλύπτουν πλήθος στοιχείων για την προσωπικότητα του κατόχου τους, τη σχέση του με την εποχή του, αλλά και την ίδια την πορεία των βιβλίων στο χρόνο, με τρόπο που «αποκτούν δική τους ζωή». Σε μια υπέροχη αποστροφή του λόγου του ο Μπένγιαμιν υποστηρίζει ότι «ο αναγνώστης ζει μέσα στα βιβλία του», κάτι που βέβαια καθιστά τον αποχωρισμό τους σχεδόν δυσβάσταχτη απώλεια.

Η ιδιαίτερη αντιμετώπιση των βιβλίων εκείνης της ταραγμένης περιόδου φαίνεται να επιβεβαιώνει τους ισχυρισμούς του Μπένγιαμιν. Η συγκέντρωσή τους και η μαζική παράδοσή τους στην πυρά, σε ειδικές τελετές, ξεπερνά τους συνήθεις σκοπούς της απαγόρευσης και της λογοκρισίας που χαρακτηρίζουν τα δικτατορικά καθεστώτα. Αντίθετα, στη χιτλερική Γερμανία η καταστροφή των βιβλίων αποκτά θεσμική διάσταση και στοχεύει στη συμβολική εξόντωση των συγγραφέων καθώς και στη διαγραφή των ιδεών τους από την Ιστορία. Επιχειρώντας έναν παραλληλισμό, θα σταθούμε στις ομοιότητες των πρακτικών του ναζιστικού καθεστώτος με τις διαδικασίες «εξάλειψης της μνήμης» που συνόδευαν τη φυσική

εξόντωση των αντιπάλων, στις οποίες αρεσκόταν το ολοκληρωτικό καθεστώς της σταλινικής Σοβιετικής Ένωσης.

Όμως και για τους διωκόμενους από το καθεστώς διανοούμενους και συγγραφείς, η διάσωση των βιβλίων τους αποκτά ισοδύναμη σημασία με την προσωπική επιβίωσή τους, καθώς πολλοί είναι αυτοί που επιχειρούν τη διάσωση των συλλογών τους με τεράστιο οικονομικό κόστος και ανυπολόγιστους προσωπικούς κινδύνους. Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι αγωνιώδεις προσπάθειες του Σίγκμουντ Φρόντ να εγκαταλείψει τη Βιέννη και να μεταβεί στο Λονδίνο έχοντας πρηγούμενως διασφαλίσει τη μεταφορά του μεγαλύτερου μέρους της προσωπικής συλλογής βιβλίων και –κυρίως– προσωπικών αντικειμένων του (αγαματίδια, κ.λπ.), που, πέρα από ιδιαίτερη σημασία ως επαγγελματικά εργαλεία, είχαν και ανεκτίμητη για τον ίδιο γνωστική και συναισθηματική αξία.

Φαντάζει ίσως αντιφατικό αλλά ο Αδόλφος Χίτλερ, ο απηνής διώκτης κάθε διαφορετικής άποψης και συμπλεγματικός παρατηρητής του κόσμου των γραμμάτων, υπήρξε ο ίδιος ένας μανιόδης συλλέκτης και αναγνώστης βιβλίων. Ός τα 56 του, όταν και θα δώσει τέλος στη ζωή του, η ιδιωτική συλλογή του παρανοϊκού τυράννου αριθμούσε περί τους 16.000 τίτλους βιβλίων. Από τη συλλογή αυτή, σήμερα, διασώζονται γύρω στους χίλιους διακόσιους τίτλους, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων βρίσκεται στο κτίριο Τόμας Τζέφερσον της Ουάσινγκτον. Ακολουθώντας τη σκέψη του

Μπένγιαμιν, οφείλουμε να βρούμε απάντηση στο ερώτημα: τι θα μπορούσε να μας αποκαλύψει η προσεκτική μελέτη της σωζόμενης συλλογής του Χίτλερ για τα κίνητρα και τους απώτερους σκοπούς αυτού του σκοτεινού μυαλού, η παροιμιώδης μυστικοπάθεια και η απόμακρη συμπεριφορά του οποίου δυσχεραίνουν τις ερμηνευτικές προσεγγίσεις της προσωπικότητάς του από τους ιστορικούς της περιόδου.

Αυτό το ερώτημα είναι, ταυτοχρόνως, και το περίγραμμα του εξαιρετικού δοκιμίου του αμερικανού συγγραφέα Τίμοθου Ράμπμακ, *Η βιβλιοθήκη του Χίτλερ*, που μόλις κυκλοφόρησε από τον Πατάκη, στη φροντισμένη σειρά πολιτισμικής θεωρίας και κριτικής που επιμελείται ο Χάρης Βλαβιανός και εμπλουτίζεται συνεχώς με ενδιαφέροντες τίτλους. Ο Ράμπμακ, με κοπιώδη προσωπική έρευνα στο πρωτογενές υλικό και σε δευτερογενείς πηγές, επιχειρεί να προσεγγίσει τον Χίτλερ, με οδηγό το περίφημο δοκίμιο του Μπένγιαμιν για την ανάγνωση και τις βιβλιοφιλικές συνήθειες. Τι διάβαζε (και εξίσου σημαντικό, τι δεν διάβαζε), τι σημειώσεις άφησε στα περιθώρια, ποιες ήταν οι υπογραμμίσεις του, οι ατσαλάκωτες σελίδες και οι σπασμένες ράχες, οι σπάνιες εκδόσεις και οι αφιερώσεις... Όλα αυτά βοηθούν τον συγγραφέα να σκιαγραφήσει τον αναγνώστη Χίτλερ και, κατ' αυτόν τον τρόπο, να συνδέσει την προσωπικότητά του με τις καταστροφικές πολιτικές επιλογές του.

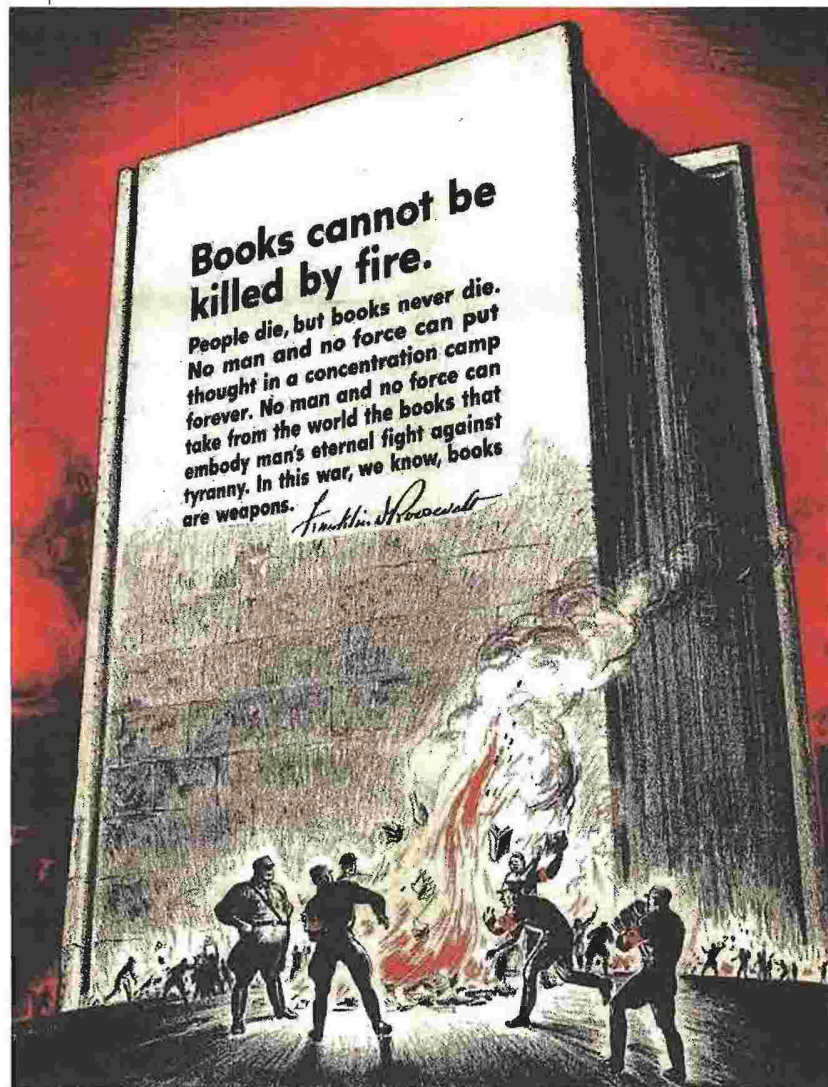
Για να εξαγάγει τα συμπεράσματά του, επιλέγει να εστιάσει σε ορισμένα μόνο από τα αναγνώσματα

του Χίτλερ, τα πλέον χαρακτηριστικά, ακολουθώντας το αξίωμα του Μπένγιαμιν, πως μόνο το ένα δέκατο μιας βιβλιοθήκης διαβάζεται από τον κάτοχό της.

Ο ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΑΜΒΑ

Ο Ράμπιακ, ορθώς, ξεκινά την περιήγησή του στις αναγνωστικές προτιμήσεις του Χίτλερ με τα διαβάσματά του στα χαρακώματα του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου. Εκεί όπου ο πάμπτωχος δεκανέας-αγγελιοφόρος προτιμά να επενδύει τα ελάχιστα χρήματά του στην αγορά βιβλίων και να περνά τον περιορισμένο χρόνο των αδειών του από το μέτωπο των στρατιωτικών επιχειρήσεων σε επισκέψεις μουσειών και αξιοθεάτων, τη στιγμή που οι συνάδελφοί του επιζητούν την ερωτική συντροφιά γυναικών και την κατάναλωση αλκοόλ. Τα αναγνώσματα του Χίτλερ αποκαλύπτουν όχι μόνο τα καλλιτεχνικά ενδιαφέροντα ενός αποτυχημένου ζωγράφου και αρχιτέκτονα, αλλά και τα πρώιμα στοιχεία της μετέπειτα ιδεολογικής συγκρότησής του. Αγαπημένο του βιβλίο, το οποίο συνήθιζε να μεταφέρει στην ταλαιπωρημένη χλαίνη του, ήταν μια πολυτελής έκδοση του έργου του Μαξ Όσμπορν *Βερολίνο*, το οποίο είχε αποκτήσει στη, μάλλον δυσθεώρητη για τα οικονομικά του, τιμή των τεσσάρων μάρκων. Το έργο δεν περιορίζεται στα όρια ενός συνηθισμένου ταξιδιωτικού οδηγού, καθώς ο κριτικός τέχνης Μαξ Όσμπορν εκφράζει τον πρωσικό σωβινισμό του στην αρχιτεκτονική. Περισσότερο σημαντικό όμως αποδεικνύεται το δράμα του Όσμπορν να «αποκαθάρει» το Βερολίνο από τις ξένες επιρροές και τις τεχνολογίες που νοθεύουν την πρωσική καθαρότητα του Βερολίνου (μιας «Σπάρτης πάνω στον ποταμό Σπρέε»). Ο αυστριακός στοχαστής Καρλ Πόππερ στο έργο του *Η ανοικτή κοινωνία και οι εχθροί της* ασκεί σφοδρή κριτική στην αισθητική σύλληψη της κοινωνικής πραγματικότητας και στα σχέδια κοινωνικής μηχανικής που αποσκοπούν σε αυτό που ονομάζει «καθαρισμό του καμβά». Και είναι παραπάνω από προφανείς οι αντιστοιχίες του καλλιτεχνικού οράματος του Όσμπορν με το πολιτικό όραμα του Χίτλερ. Όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Ράμπιακ:

Σε αντίθεση με τον Όσμπορν [...] που δεν μπορούσε παρά να υμνεί, να θρηνολογεί, ή να

BOOKS ARE WEAPONS IN THE WAR OF IDEAS

Λιθογραφία που κυκλοφόρησε σε αφίσα στη διάρκεια του πολέμου. Φιλοτεχνημένη από τον S. Broder, έπειτα από παραγγελία του Γραφείου Πληροφοριών για τον Πόλεμο των ΗΠΑ, χρησιμοποιεί ως σύνθημα απόσπασμα από δημόσια ομιλία του αμερικανού προέδρου Ρούσβελτ: «Τα βιβλία δεν γίνονται να καταστραφούν από τη φωτιά. Οι άνθρωποι πεθαίνουν, τα βιβλία ποτέ...». Εκτός των άλλων, το χιτλερικό καθεστώς ήταν συναρτημένο με το συμβολικό κάψιμο των βιβλίων που δεν θεωρούνταν ότι μπορούν να συμβάλουν στο χτίσιμο του ναζιστικού ολοκληρωτισμού.

διακωμωδεί, ο Χίτλερ, το 1941, διέθετε τη ζέση και τα μέσα να ανατρέψει το παρελθόν. «Θέλουμε να εξαλείψουμε καθετί άσχημο στο Βερολίνο, και ό,τι αποκτήσει τώρα θα πρέπει να συνιστά την επιτομή όλων αυτών που είμαστε ικανοί να πετύχουμε με τα σύγχρονα μέσα», δήλωσε. «Όποιος εισέρχεται στην Καγκελαρία του Ράιχ θα πρέπει να διακατέχεται από την αίσθηση ότι στέκεται ενώπιον των κυρίαρχων του κόσμου, και ακόμη και η πορεία μέσω της αψίδας του θριάμβου στους φαρδιούς δρόμους μετά το Μνημείο του Στρατιώτη προς την Πλατεία του Λαού θα πρέπει να του κόβει την ανάσα». Προέβλεψε ότι μια μέρα το Βερολίνο θα αναδεικνυόταν «πρωτεύουσα του κόσμου» (σσ. 55-56).

Στον πολιτικό καμβά της Γερμανίας και της Ευρώπης που ο Χίτλερ σχεδίαζε δεν είχαν θέση όσες κοινωνικές ομάδες δεν ταίριαζαν με τα αισθητικά πρότυπα του ναζισμού.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΑΓΝΩΣΕΙΣ

Διατρέχοντας τη συλλογή των βιβλίων του, γίνεται ολοφάνερη η εργαλειώδη χρήση της ανάγνωσης από τον Χίτλερ. Ο ηγέτης του ναζισμού δεν διάβαζε για να διευρύνει τους πνευματικούς ορίζοντές του, αλλά για να ενισχύσει τις ήδη διαμορφωμένες πεποιθήσεις του, να ενισχύσει το πολιτικό του επιχείρημα. Η ανάγνωση τίθεται στην υπηρεσία της ιδεολογίας και όχι της γνώσης. Πώς όμως συγκροτήθηκε το αρχικό πλαίσιο των πεποιθήσεών του; Ο Ράμπιακ στέκεται ιδιαίτερα στη σχέση του Χίτλερ με τον μέντορά του, Ντήτριχ Έκαρτ. Ο Έκαρτ, μέτριος

θεατρικός συγγραφέας και παραγωγός, εκδότης ακροδεξιών εντύπων και χρηματοδότης εξτρεμιστικών πολιτικών οργανώσεων, έθεσε τον νεαρό Χίτλερ υπό την προστασία του. Του αγόρασε την πρώτη καμπαρντίνα, τον προώθησε στους φιλικούς πολιτικούς κύκλους του και διαμόρφωσε σταδιακά τη δημόσια εικόνα του. Ο σεβασμός των δυο αντρών υπήρξε αμοιβαίος. Ο Χίτλερ συχνά αποκαλούσε τον Έκαρτ «πολιτικό αστέρα» του ναζισμού ενώ εκείνος, τις τελευταίες στιγμές της ζωής του, λέγεται πως δήλωσε, μάλλον αυτάρεσκα: «Ακολουθήστε τον Χίτλερ! Εκείνος θα χορεύει, αλλά εγώ παρήγγειλα τον σκοπό!» (σ. 66). Κάτω από την επιρροή του Έκαρτ, ο Χίτλερ σχηματοποιεί και ισχυροποιεί τον πρώιμο και ακατέργαστο αντισημιτισμό του και τον συνδέει με τον αντι-μπολσεβικισμό. Αυτή η πολύπλευρη σχέση των δύο ανδρών, σύμφωνα με τον Ράμπιακ, φαίνεται να περικλείεται στη θεατρική διασκευή του ποιήματος του Ερρίκου Ίψεν *Πέερ Γκυντ* από τον Έκαρτ, αντίτυπο της οποίας βρέθηκε στη συλλογή του Χίτλερ με την αφιέρωση «στον αγαπημένο μου φίλο». Ο ήρωας του θεατρικού έργου, έπειτα από μακρά περιπλάνηση με σκοπό να γίνει κυρίαρχος του κόσμου, επιστρέφει στον τόπο του έχοντας μόνο προκαλέσει μια σειρά καταστροφών και τελικά ζητά και βρίσκει συγχώρεση στην αγκαλιά της αγαπημένης του Σόλβεϊγ. Ο Ράμπιακ δεν χάνει την ευκαιρία να επισημάνει τις προφανείς ομοιότητες με τον θάνατο του Χίτλερ στο πλευρό της Εύας Μπράουν, κάτω από το κρεμασμένο στον τοίχο πορτρέτο της μητέρας του.

Το ρατσιστικό παραλήρημα του Χίτλερ τροφοδοτήθηκε κι από τις ψευδο-επιστημονικές θεωρίες που την περίοδο εκείνη βρίσκονταν σε άνθηση και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού. Ανάμεσά τους κυριαρχεί το βιβλίο του Μάντισον Γκραντ, *Ο Θάνατος της Σπουδαίας Φυλής ή η Φυλετική Βάση της Ευρωπαϊκής Ιστορίας*, όπου ο αμερικανός συγγραφέας εκθειάζει τη συμβολή της νορδικής φυλής στη διαμόρφωση της Ευρώπης, αναλύει τις ιστορικές διαδικασίες του εκφυλισμού της και προβάλλει τα πλεονεκτήματα της φυλετικής καθαρότητας.

Ο Χίτλερ παρακολουθούσε με ιδιαίτερο ενδιαφέρον τους αμερικανούς ευγονιστές, όπως αποδεικνύουν οι αφιερώσεις του σε βιβλία που τους έστειλε, ενώ υπήρξαν αρκετές αναφορές σε ομιλίες του στον Γκραντ.

Προκειμένου να αντιληφθούμε το πνεύμα της εποχής, αξίζει ίσως να αναφέρουμε ότι η τότε αμερικανική κυβέρνηση είχε αναθέσει στον Γκραντ να επεξεργαστεί τον ανώτερο επιτρεπόμενο αριθμό μεταναστών για τις ΗΠΑ, ενώ ο ίδιος είχε ασχοληθεί με νομοθετήματα ευγονικής σε αμερικανικές πολιτείες. Ο Χίτλερ, σε συμφωνία με τον Γκραντ, παραδεχόταν ότι το γερμανικό έθνος δεν συνιστούσε πια μία «καθαρή φυλή», ωστόσο θεωρούσε πως ήταν δυνατή η αντιστροφή αυτού του φαινομένου και αυτό ήταν το σχέδιο που ήθελε να πραγματοποιήσει.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΣΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Ο Χίτλερ, προκειμένου να εξηγήσει το αναγνωστικό πάθος του («διαβάζω ένα, ακόμη και δυο, βιβλία κάθε βράδυ»), συχνά επαναλάμβανε ότι «για να δώσεις πρέπει να πάρεις». Σε μια αντιστροφή αυτής της άποψης, επιχείρησε να μεταβληθεί ο ίδιος σε συγγραφέα. Οι τρεις τόμοι του πονήματός του *Ο Αγών Μου (Mein Kampf)* αποκαλύπτουν την ελλιπή μόρφωση, την ημιμάθεια, τον ανορθολογισμό και τις ιδεοληψίες του συγγραφέα. Ειδικά ο πρώτος τόμος που γράφτηκε στη φυλακή όταν εξέτιε την ποινή του για το αποτυχημένο «πραξικόπημα της μπυρραρίας»¹, προκάλεσε γενική θυμηδία. Έτσι, πληροφορούμαστε ότι μια εφημερίδα εξέφρασε «αμφιβολίες για τη διανοητική κατάσταση του συγγραφέα», ενώ η αντιμετώπιση του βιβλίου δεν ήταν διαφορετική στους ναζιστικούς κύκλους (λέγεται πως ο Γκαίρινγκ έβαλε τα γέλια όταν ρωτήθηκε εάν είχε διαβάσει το βιβλίο). Με τον επόμενο τόμο δεν ασχολήθηκε σχεδόν κανένας, ενώ ο τρίτος τόμος που αφορούσε την εξωτερική πολιτική δεν εκδόθηκε ποτέ και το χειρόγραφο έμεινε ξεχασμένο στο χρηματοκιβώτιο του εκδοτικού οίκου καθώς ο Χίτλερ θεώρησε ότι το περιεχόμενό του δεν εξυπηρετούσε την πολιτική στρατηγική του. Ο Χίτλερ-συγγραφέας δεν διαφέρει από τον Χίτλερ-αναγνώστη. Γράφει όπως ακριβώς διαβάζει – με σκοπιμότητα (πάντως, ο ίδιος δεν δίστασε να παραδεχτεί πως δεν ήταν συγγραφέας).

Αξίζει να σημειώσουμε ότι, ως κύρια πηγή έμπνευσης του έργου του ο Χίτλερ αναφέρει τον αμερικανό επιχειρηματία Χένρυ Φορντ και το βιβλίο του *Ο Διεθνής Εβραϊός*, ενώ το πορτρέτο του Φορντ κοσμούσε

Ο Αδόλφος Χίτλερ με παιδιά σε κατασκήνωση του ναζιστικού κόμματος.

τον ιδιωτικό χώρο εργασίας του. Ο Χίτλερ θεωρούσε τον Φορντ «τον σπουδαιότερο όλων», ενώ οι αστείες εμμονές του με τα χαλκευμένα *Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών*, δεν τον αποθάρρυναν στο ελάχιστο. Η προφανής άρνηση της πραγματικότητας, θα τον συνόδευε σε όλη τη διάρκεια της ζωής του.

ΕΠΙΜΟΝΟΣ ΚΑΙ ΑΠΑΙΔΕΥΤΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ

Ο τετρασέλιδος κατάλογος των επιλογών του Χίτλερ στη δανειστική βιβλιοθήκη του Εθνικοσοσιαλιστικού Ινστιτούτου του Μονάχου τη διετία 1919-1921 αναδεικνύουν έναν αναγνώστη χωρίς ραχοκοκκαλιά στη σκέψη του. Κάποιον που διαβάζει αχόρταγα, χωρίς όμως να διαθέτει τη «συνοπτική θεώρηση» του καλλιεργημένου αναγνώστη. Κάποιον που διαβάζει ασταμάτητα προκειμένου να καλύψει τα «κενά» του, χωρίς να αντιλαμβάνεται ότι η κατανόηση δεν είναι ζήτημα ποσότητας. Ταυτόχρονα, όμως, η σκέψη του αναγνώστη Χίτλερ παραμένει

απελπιστικά «κλειστή» καθώς διαβάζει αποκλειστικά ό,τι μπορεί να του φανεί «χρήσιμο» στους σκοπούς του. Έτσι, όταν, νεαρός ακόμη, νιώθει ότι ο αντισημιτισμός του δεν είναι αρκετά στέρεος, σπεύδει να αγοράσει μερικά ρατσιστικά έντυπα της σειράς. Σε αυτό το πλαίσιο, η βιβλιοφιλία του Χίτλερ μοιάζει απόλυτα συμβατή με το κάψιμο των βιβλίων.

Ακόμη, δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι μεγάλο μέρος της συλλογής βιβλίων του Χίτλερ (περί τους επτά χιλιάδες τίτλους) αποτελούσαν βιβλία στρατιωτικής ιστορίας και πολεμικά απομνημονεύματα. Σε μια αντιστροφή του γνωστού δόγματος του Κλαούζεβιτς («ο πόλεμος είναι η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα»), ο Χίτλερ διεξήγαγε πρώτιστα πόλεμο μέσω της πολιτικής – και συνεπώς τα διαβάσματά του διαμορφώνονταν ανάλογα. Φυσικά δεν θα μπορούσαν να λείπουν απ' αυτά βιογραφίες ιστορικών προσώπων (του Καίσαρα, του Φρειδερίκου, κ.ά.) αλλά ούτε και βιβλία για τον μυστικισμό ή *Οι Προφητείες του*

Νοστράδαμου του Καρλ Λόογκ, όπου ο συγγραφέας αναφέρεται στην εμφάνιση ενός «προφήτη που θα απελευθερώσει τον γερμανικό λαό και θα γίνει ξακουστός σε όλο τον κόσμο».

Δευτερευόντως αξίζει να αναφέρουμε ότι από τη μελέτη του Ράμπμακ δεν προκύπτει η επίδραση του Νίτσε και του Σοπενάουερ στη σκέψη του Χίτλερ (μάλιστα έγραφε ανορθόγραφα το όνομα του δεύτερου). Αντίθετα, διακρίνεται η επιρροή του σοσιαλιστή Φίχτε – ο κοινωνικός δαρβινισμός, ο αντι-ελιτισμός και η εξέγερση των μαζών, ο αντισημιτισμός, η μοναδικότητα την οποία απέδιδε στο γερμανικό έθνος. Χαρακτηριστικά, λέγεται ότι η σκηνοθέτρια Λένη Ρίφενσταλ, που θεωρήθηκε ηγερία του αισθητικού ιδεώδους του ναζισμού², όταν κάποια φορά ένιωσε πως δυσαρέστησε τον Χίτλερ, έσπευσε να του δωρίσει μία πρώτη έκδοση των απάντων του Φίχτε που είχε στην κατοχή της.

Τελικά, ο αναγνώστης της πραγματικά απολαυστικής περιδιάβασης του Ράμπμακ στα αναγνώσματα του παρανοϊκού δικτάτορα δεν μπορεί παρά να αναλογιστεί τη ρήση του Αλεξάντερ Πόουπ που ο συγγραφέας χρησιμοποιεί ως προμετωπίδα:

Η ημιμάθεια είναι επικίνδυνη. Σκέψου βαθιά, διαφορετικά να μη γευτείς την πηγή των Μουσών: εκεί, ρεύματα επιφανειακά μεθούν το μυαλό, και το νερό της μας φρονιμεύει ξανά. ■

¹ Ως «Πραξικόπημα της Μπυρραρίας» έμεινε στην ιστορία η προσπάθεια του Αδόλφου Χίτλερ να καταλάβει την εξουσία στη Γερμανία το διήμερο 8 και 9 Νοεμβρίου 1923. Το πραξικόπημα, που εκδηλώθηκε με κατάληψη από τον Χίτλερ και συνεργάτες του μιας μπυρραρίας του Μονάχου, απέτυχε παταγωδώς, αλλά έκανε γνωστό τον εμπνευστή του, τόσο εντός, όσο και εκτός Γερμανίας.

² Η Έλενα Μπέρτα Αμάλιε «Λένη» Ρίφενσταλ έγινε διάσημη χάρη στις ταινίες προπαγάνδας που δημιούργησε για λογαριασμό της Ναζιστικής Γερμανίας. Η μεγαλύτερη επιτυχία της ήταν το προπαγανδιστικό ντοκυμαντέρ *Ο θρίαμβος της θέλησης* (1934) ενώ πολυσυζητημένη δουλειά της είναι και η *Ολυμπία*, η ταινία για τους Ολυμπιακούς αγώνες του 1936 που είχαν διεξαχθεί στο υπό ναζιστικό καθεστώς Βερολίνο.